

Agnieszka Gil

II Ogólnopolska Konferencja "Kultura popularna i społeczne konstruowanie tożsamości". Gniezno, 6-8 września 2010 r.

Teraźniejszość - Człowiek - Edukacja : kwartalnik myśli społeczno-pedagogicznej nr 3 (51), 89-95

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

II Ogólnopolska Konferencja ***Kultura popularna i społeczne konstruowanie tożsamości*** **Gniezno, 6–8 września 2010 r.**

W dniach od 6 do 8 września 2010 r. w Gnieźnie odbyła się druga ogólnopolska konferencja zorganizowana przez Wydział Nauk Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, zatytułowana *Kultura popularna i społeczne konstruowanie tożsamości*. Warto wspomnieć, iż zeszłoroczna konferencja, również zorganizowana w Collegium Europaeum Gnesnense, poświęcona była tej samej tematyce. Jej pokłosiem są pokonferencyjne publikacje (Hejwosz, Jakubowski 2010; Gromkowska-Melosik, Melosik 2010; Drozdowicz, Bernasiewicz 2010). Spotkały się one z pozytywną oceną środowiska naukowego, pokazując przy tym, jak wciąż aktualne i pobudzające intelektualnie, a przede wszystkim obecne w codzienności współczesnych ludzi, są zagadnienia społecznego konstruowania tożsamości.

Na wiele pytań o cienie i blaski społecznego konstruowania tożsamości w kontekście kultury popularnej próbowano dać odpowiedź w kolejnych referatach podczas dwóch sesji plenarnych pierwszego dnia, siedmiu półplenarnych

drugiego dnia oraz sześciu sekcji w dniu ostatnim. Konferencję otworzył dyrektor Kolegium Europejskiego UAM w Gnieźnie prof. Leszek Mroziewicz pytaniem: *któżby na poważnie brał popkulturę 30 lat temu, gdy rozpoczynaliśmy naszą drogę naukową?* Jak zauważył, obecnie popkultura znalazła się w centrum dyskursu naukowego, choć nie jest ona odkryciem XX wieku. Podobne problemy interesowały już starożytnych.

Inauguracyjny referat zatytułowany *Popkulturowe wakacje – tożsamość typu „all inclusive”* wygłosił dziekan Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM prof. Z. Melosik. Autor zauważył, że współczesna turystyka rezygnuje z aspiracji akulturacyjnych na rzecz trywializacji doświadczeń typu instant, wrażeń „w pigułce”, gdzie zanika typ podróżnika, bo oto w hotelach brak jest autentyczności, „ostrza kultury”. Zaobserwował również zwycięstwo eksterytorialności pozerającej różnicę. Tożsamość turysty staje się przeźroczysta: wszędzie jest jak w domu, bo różnicy nie rozpoznaje. I gdy

– jak chciał P. Bourdieu – władza to monopol na klasyfikację struktur świata, autor referatu pytał: *jak wychować młodych: do, dla czy przeciw zatraceniu w medialnych mitologiach?*

O *Paradoksach, mitach i paranojach w edukacji* mówił prof. B. Śliwerski (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej). Obecne w edukacji paradoksy podzielił na trzy kategorie: prawdziwe (m.in. cedowanie odpowiedzialności za dziecko w procesie edukacji, uzależnianie osiągnięć szkolnych od liczebności klas i lubienia przedmiotu, organizowanie lekcji wyrównawczych dla najzdolniejszych, zacieśnianie kontroli przy jednoczesnym deklarowaniu partnerstwa relacji), fałszywych (m.in. strategie antywychowania, realnej wartości szkolnych ocen, doniosłej roli edukacji w państwie ograniczającym na nią nakłady finansowe, edukacji zdrowotnej szkolnych toalet, wyrównywania szans edukacyjnych poprzez nierówne traktowanie uczniów) i autonomicznych, które ilustruje hasło „jestem za a nawet przeciw”. Dostrzegając dwoistą naturę paradoksów w edukacji, autor postulował konieczność poważnego namysłu nad nimi.

Nad problemem, *czy rozpatrywanie tożsamości w kategoriach regionalnych jest jeszcze zasadne?*, zastanawiał się prof. W. Jakubowski (UWr.). Charakteryzując przemiany w przestrzeni medialnej, autor analizował zjawisko powstawania nowych wspólnot. Punktem wyjścia jego rozważań stały się pytania: *na ile stacje telewizyjne i rozgłośnie radiowe kształtują nasze poglądy, a na ile to nasze poglądy decydują o medialnych wyborach?, jak odbiorcy wpływają na media?* Ciekawym przykła-

dem zaangażowania odbiorców był protest słuchaczy radiowej *Trójki* przeciw zmianom programowym. Organizowany sprzeciw przybierał różne formy: od manifestacji przed siedzibą rozgłośni, po pisemne formy protestu. Analizowane przez autora referatu wypowiedzi słuchaczy, które zostały zamieszczone na Forum Dyskusyjnym *Trójki*, ilustrowały świadomość odbiorców zabiegów propagandowych, jakim byli poddawani, ich samoorganizację i silną więź społeczną. Zauważalna była grupowa identyfikacja i myślenie w kategoriach wspólnoty, które jest podstawą tworzenia tożsamości jednostek. W podsumowaniu autor podkreślił, że dzisiejsze media nie są wyłącznie przestrzenią zabawy (jak zwykli je postrzegać krytycy), lecz stanowią narzędzie do tworzenia „wspólnot ducha”. Polemizując z pesymistycznymi uwagami N. Postmana o współczesności (2002; 2004), wyraził przekonanie, że to jednak kultura triumfuje nad techniką.

O *Granice kultury popularnej* pytał prof. R. Kubicki (UAM). Swoje wystąpienie poświęcił przyjemnościom życia doczesnego widzianym w perspektywie starożytnej filozofii greckiej, religii chrześcijańskiej, Ojców Kościoła i renesansowych humanistów. Przeprowadzona analiza pokazała stopniową ewolucję poglądów: od ascetycznych zakazów, przez estetyczne rozkosze sztuk plastycznych pozwalające smakować piękno obrazu (jeszcze nie życie samo), aż po kulturę współczesną, która uwodzi nas pięknem i dobrem jako przyjemnościami nakazanymi w miejsce zakazanych.

W referacie *Człowiek wobec pustyni: uwagi w kontekście doświadczenia ame-*

rykańskiego, prof. J. Kłos (KUL) analizował trzy modele miasta – państwo-miasto, nowożytnie i współczesne (neutralne), będące konstruktami stworzonymi w wyniku przekraczania przez człowieka kolejnych granic. Oprócz pustyni otaczającej miasto obecne w literaturze są również „miejskie pustkowia” i pustynie mentalne – rodzaj otchłani wewnątrz człowieka. Przeciwwstawiając się triumfalnej nie-szczegółowości współczesnych miast i podzielając pogląd L. Kołakowskiego, iż *Eden ludzkiej uniwersalności jest rajem utraconym*, autor wystąpienia przeciwstawiał się konstruktowi miasta neutralnego, gdzie pustynia zawłaszczana jest sztucznie, a granice anihilowane. Sądził, że współczesne miasto musi mieć twarz, musi być jakieś, musi mieć też granice (w tym kulturowe).

O architektonicznych granicach dostępu do dóbr kultury na terenach wiejskich i miejskich oraz obserwowanym spadku chęci uczestnictwa w życiu kulturalnym osób z niepełnosprawnością mówiła prof. Iwona Chrzanowska (Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi). W wystąpieniu zatytułowanym: *Osoba niepełnosprawna uczestnikiem kultury? Niebezpieczeństwo stereotypu charytatywności*, autorka prezentowała wyniki badania sondażowego przeprowadzonego wśród studentów pedagogiki, dotyczące ich świadomości i postaw wobec uczestnictwa w kulturze osób niepełnosprawnych.

Konsumpcyjnemu wymiarowi uczestnictwa w kulturze poświęciła swoje wystąpienie prof. A. Cybulska-Michalska (UAM). Analizując *Spektakle konsumpcji w rzeczywistości popkulturowej*, dostrzegła w konsumpcjonizmie główną oś nar-

racji i klucz interpretacyjny do naszej współczesności. Jej zdaniem, konsumpcjonizm – cywilizacyjny los natury – jest działaniem dla siebie samego (indywidualizacja), dla innych (jaźń odzwierciedlona) i dla „odrobiny magii” – medialnej personalizacji przedmiotów, „obdarowujących” swoimi właściwościami nabywców. Zdaniem autorki, komunikację symboliczną zawłaszczył paradygmat aktu konsumpcyjnego, wypełniając wewnętrzną treść tożsamości masową fetyszycją. Chcąc uniknąć alienacji, jednostka utożsamia się z prezentowanymi konsumenckimi rolami społecznymi.

O wdowim groszu inaczej, o tożsamości konstytuowanej w spotkaniu wiary z rozumem, mówił prof. P. Petrykowski (UMK). Jak zauważył, uczenie się bycia człowiekiem przebiega w komunikacji, ta jednak bywa zaburzana: pogonią za ideałem, zagłuszeniem swojego wewnętrznego głosu, niedostępnością Boga, zawierzeniem bezpodstawnym przepowiedniom telefonicznych wrózek, przesytem kultury itp. Tymczasem tożsamość – jego zdaniem – to spotkanie z sobą samym i z całym swoim doświadczeniem.

Ideę buntu w kulturze popularnej podał namysłowi dr M. Jaworski (UMK). Referent zaprezentował ewolucję zjawiska od buntu obyczajowego (lata 50.), przez radykalny (lata 60.) i upozorowany (skomercjalizowany) z jego ostateczną świadomością niemożności buntu, aż po jego formy współczesne. Są one paradoksalne i problematyczne, a jednocześnie mają charakter emancypacyjny i refleksyjny. Przykładem, zdaniem autora, jest symbiotyczny układ Madonny z przemysłem kulturowym. Piosenkarka stając się

niejako globalnym towarem, uzyskała swobodę w kreowaniu swojego artystycznego wizerunku.

Z kolei o *Cyfrowym ucisku szkoły (igrzyska dla jednych, wyzwanie dla drugich a mózg nadzieją)* referował prof. S. Dylak (UAM), zastanawiając się, czy młodzież mogłaby żyć bez Internetu. Opierając się na wynikach badań nad tożsamością przeprowadzonych w Stanford University, zaproponował, aby tożsamość młodych ludzi określać mianem pajęczynowej albo interaktywnej. W dyskusji nad wystąpieniem prelegent przywołał jako ilustracje dla swoich tez filmy: *Digital Nation. Life on the virtual frontier* (USA, 2010), *Biała wstążka* (reż. Michael Haneke, 2010) i książkę Dona Tapscotta, *Grown Up Digital. How the Net Generation is changing your world*, New York 2009. Pokazują one dwa zasadnicze problemy współczesnej szkoły – jej kompatybilność wobec minionego systemu ekonomicznego (ery przemysłowej) oraz wzrastające wymagania wobec szkoły ze strony uczniów, którzy zaczęli ją brać „na serio”. Nadzieję na rozwiązanie tych sprzeczności można wiązać z wynikami badań nad neuronami i neurogenezą oraz zdolnościami selekcyjnymi prowadzonymi wśród uczniów niedostosowanych do uczenia się w zastanej rzeczywistości.

Tych kilka medialno-popkulturowych zagadnień zainicjowało wiele kulturalnych dyskusji. Kolejnym zagadnieniem, poświęcono wystąpienia w sesjach półplennarnych i sekcjach. W ciągu dwóch kolejnych dni analizowano wiele poznawczo ważnych zagadnień. Do najważniejszych tematów zaliczam:

- *kondycja człowieka w kulturze konsumpcji* – bylejakość w nawiązywaniu relacji osobowych, popkulturowe mity związane z miłością, nadzieja i optymizm vs. zwątpienie i pesymizm w kontekście „dobrego życia”, obowiązek bycia (pop)szczęśliwym latem, codzienność w popkulturze (refleksje o symbolicznym zawłaszczaniu interakcji), pojęcie podmiotowości w napięciu między paradygmatem jednostkowym i społecznym (bieżące ramy teoretyczne i próba semantyki dyskursu w wymiarze kulturowym), konteksty bezpieczeństwa ontologicznego (pedagogika emocji), twórczość artystyczna jako definiowanie siebie, utowarowienie siebie jako przejaw społeczeństwa konsumpcji, strategie kształtowania postaw prokonsumenckich we współczesnej kulturze popularnej (na przykładzie przemysłu filmowego);

- *meandry poptożsamości* – kultura popularna i tożsamość w świecie performansów, nowe oblicza tożsamości diasporycznej jako efekt spotkania z kulturą popularną, wpływ kulturotechniki na konstrukcję społecznie akceptowanych tożsamości osób, kultura popularna a reklama społeczna i społeczne konstruowanie tożsamości kulturowo nowej, bolesne odkrywanie tożsamości płciowej we współczesnych obrazach filmowych, portal *Nasza Klasa* jako środowisko konstruowania tożsamości, zmysły jako narzędzie tożsamości (*homo aisthethikos?*);

- *genderowe popuwikłania* – dlaczego dziewczyny stały się agresywne i zdemoralizowane? (mit gwałtownego wzrostu przestępczości dziewcząt w przekazach medialnych), Hanna Montana jako pop-

kulturowy spektakl schizofrenicznej tożsamości, wizerunek Kleopatry VII w kulturze popularnej, sytuacja kobiet pracujących (na przykładzie wybranych japońskich seriali telewizyjnych), obrazy ojcostwa we współczesnej kinematografii, dlaczego Heavy metal jest męski, tożsamość queer jako matryca strategii oporowych;

- *ciało i seksualność w stylu pop* – postrzeganie własnej cielesności w kontekście kultury popularnej (zderzenie wymogów przestrzeni medialnej z rzeczywistością), Eros i Tanatos w recepcji Zagłady (kultura popularna, ciało, obraz), twarz jako medium (o doświadczaniu ciała i przestrzeni przez osoby psychotyczne w świetle antropologii sensorycznej i wizualnej), chodzenie i siedzenie w quasi-kryminałach Marcina Świetlickiego, cielesność w rytmie MTV, kreacja idealnego wizerunku (kult ciała w kulturze popularnej), erotyka manekinów w społeczeństwie konsumpcyjnym, porno-chic (seksualność jako narzędzie komunikacji);

- *społeczeństwo (pop)medialne i (pop)cybernetyczne – Homo Sapiens Digitus vs. Homo Sapere Digitus*, kultura popularna w odniesieniu do społeczeństwa informacyjnego, społeczeństwo limfobiczne, kultura kompilacji jako odniesienie do działań w obszarze kultury popularnej, elementy religii w reklamie, szkoła w filmie (czy tylko fikcja?), „popwychowanie” (Superniania i inni), internetowa kultura pomagania, przeszłość radia w cyfrowej przestrzeni, symbole kultury popularnej w aktywnościach medialnych studentów, tożsamość i intymność jednostki w Sieci – zagrożenia i niepokoje;

- *poprodzina* – meandry tożsamościowe współczesnej rodziny (w kręgu „przygodnych serii drobnych interakcji”), społeczno-kulturowy kontekst (przed)wczesnego rodzicielstwa, rodzina jako źródło konstruowania indywidualnych tożsamości;

- *socjalizacja, percepcja i aktywność w obszarze (pop)globalnej młodzieży* – kultura popularna w percepcji nieletnich przestępców, różne barwy agresji elektronicznej (reprezentatywne badania polskich gimnazjalistów), poszukiwanie sensu w Internecie na podstawie wybranych portali młodzieżowych, uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną jako ofiary i sprawcy agresji elektronicznej, udział telewizji w kształtowaniu tożsamości nieletnich przestępców, kultura medialna jako element konstruowania własnej tożsamości i stylu życia adolescentów w „płynnej ponowoczesności”, znaczenie idoli w rozwoju tożsamości młodzieży w okresie adolescencji, wytatuowana tożsamość (obrona czy destrukcja podmiotowości młodzieży), obraz własnego ciała młodzieży w wieku gimnazjalnym, aktywność seksualna młodzieży a wpływ kultury popularnej;

- *fenomenem popgadżetu* – co dziś jest *trendy* (z badań nad młodzieżą), popkulturowy fenomen marki Converse i jego wpływ na konstruowanie tożsamości globalnego nastolatka, zabawki dla dzieci (od grzechotki do popzabawki), telefon komórkowy w rękach adolescenta (gadżet czy narzędzie intelektualne), „reinkarnacja” odzieży w społeczeństwie konsumpcyjnym;

- *popsukcesu zawodowego* – pokoleniowe wzory sukcesu w doświadczeniach

amerykańskich i niemieckich, społeczne konstrukcje sukcesu życiowego w Stanach Zjednoczonych, kompetencje medialne w kontekście projektowania kariery zawodowej pokolenia 2.0, popmenedżer (socio-pedagogiczne studium tożsamości polskich zarządców), konstruowanie tożsamości przyszłego dziennikarza muzycznego;

- *sztuka i nauka w czasach popkultury* – kultura remiksu w kontekście zmian w muzyce, punk rzeczywiście czy upoźniony (na przykładzie społeczności internetowych), swingujące tożsamości (brytyjski pop-art i płynna ponowoczesność), dostęp do kultury popularnej imigrantów w Norwegii, kultura popularna jako przedmiot kształcenia na uniwersytetach, kapitalizm a popkulturyzacja polityki w twórczości Slavoja Žižki, strategie kształtowania tożsamości regionalnej (perspektywa tuziemców i „tambylców” – (przykład Dolnego Śląska), pożytki z etnografii w badaniach zjawisk kultury popularnej, obraz indiańskich sportowców w prasie amerykańskiej, popkulturowe konteksty tożsamości etnicznej (na przykładzie mniejszości Saami).

Tradycyjnie już wystąpienia naukowców z najważniejszych polskich ośrodków akademickich uświetniały liczne wydarzenia kulturalne. W tym roku uczestnicy konferencji mieli okazję obejrzeć wystawę plakatu NO.PROBLEM A. Popek-Banach i K. Banacha, spotkać się z fotografem S. Brodziakiem (autorem kontrowersyjnych zdjęć limitowanych edycji kalendarzy), wysłuchać koncertu akordeonowego *Bayan Brothers*, niezależnego zespołu *Head Hunters* oraz Poznańskiego Zespołu Kameralnego *Tutti e solo*, jak również obejrzeć pokazy

BMXowców i brazylijskiej sztuki *Capoeira*.

Zastanawiam się – pisze B. Śliwerski¹ – czy w pedagogice wylania się nowe pokolenie badaczy, które w swoich doświadczeniach badawczych chce być jak najbliżej najbardziej istotnych dla dzieci i młodzieży procesów czy wydarzeń, czy zarazem potwierdzają sformułowaną przed laty tezę prof. Z. Melosika, że w ponowoczesnych społeczeństwach następuje przesunięcie socjalizacyjne, to znaczy, że dotychczas dominujące i znaczące środowiska wychowawcze, jak rodzina, Kościół i szkoła, tracą swój wpływ na młodych, gdyż ten przesuwa się w kierunku kultury popularnej, na rzecz socjalizacji wymykającej się nadzorowi znaczących w społeczeństwie instytucji i środowisk? Do szukania odpowiedzi zachęcam Państwa przy lekturze owych 91 wyżej wspomnianych referatów², jak również podczas kolejnych edycji Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej: *Kultura popularna i społeczne konstruowanie tożsamości*³.

Bibliografia

- DUDZIKOWA M., 2004, *Mit o szkole jako miejscu wszechstronnego rozwoju ucznia. Eseje etnopedagogiczne*, Impuls, Kraków.
 DUKAJ J., 2010, *Za długie, nie przeczytam...*, Tygodnik Powszechny, 22 sierpnia.

¹ <http://sliwerski-pedagog.blogspot.com/2010/09/czym-interesuja-sie-modzi-humanisci.html> (dostęp: 17.09.2010).

² Organizatorzy zapowiadają wydanie przynajmniej jednego tomu pokonferencyjnego do końca roku akademickiego 2010/2011.

³ <http://www.popnonstop.amu.edu.pl>

- HEJWOSZ D., JAKUBOWSKI W. (red.), 2010, *Kultura popularna – tożsamość – edukacja*, Impuls, Kraków.
- DROZDOWICZ J., BERNASIEWICZ M., 2010, *Kultura popularna w społeczeństwie współczesnym. Teoria i rzeczywistość*, Impuls, Kraków.
- GROMKOWSKA-MELOSİK A., MELOSİK Z. (red.), 2010, *Kultura popularna. Konteksty teoretyczne i społeczno-kulturowe*, Impuls, Kraków.
- POSTMAN N., 2002, *Zabawić się na śmierć*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA S.A., Warszawa.
- POSTMAN N., 2004, *Technopol. Triumf techniki nad kulturą*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA S.A., Warszawa.
- SŁAWIŃSKI S., 1991, *Spór o wychowanie w post-sześciu*, IW PAX, Warszawa.
- <http://www.popnonstop.amu.edu.pl>
- <http://sliwerski-pedagog.blogspot.com/2010/09/czym-interesuja-sie-modzi-humanisci.html> (dostęp: 17.09.2010).

Agnieszka Gil